

QƏTRAN TƏBRİZİNİN “DİVAN”INDA MUSİQİ SƏNƏTİ İLƏ BAĞLI SÖZLƏR

Gövhər xanım NAĞİYEVA*

Açar sözlər: Qətran Təbrizi, divan, musiqi, alətlər, termin

XÜLASƏ

Qətran Təbrizinin yaradıcılığı ilə tanış olduqdan sonra belə qənaətə gəlmək olar ki, dövrünün çox şairləri kimi o da musiqi sənətinin incəliklərini bilmiş və əsərlərində musiqi ilə bağlı terminlərdən çox məharətlə istifadə etmişdir. Qətran Təbrizinin qəsidələrinin əksəriyyətində təbiət fəsillərinin vəsfinə həsr olunmuş beytlər vardır. Bu təsvirləri də musiqisiz təsəvvür etmək olmaz. Qətran Təbrizinin “Divan”ını araşdırarkən orada musiqi ilə bağlı işlənmiş sözlərin istifadəsi də diqqətimizi cəlb etdi. Bunları üç hissədə qruplaşdırmaq olar:

1. Musiqi alətlərinin adları işlənmiş beytlər, 2. Musiqi ilə bağlı olan sözlər, 3. Musiqi sözləri ilə bağlı işlənən bədii fiqurlar

Ümumi araşdırmamızda 20 adda musiqi alətinin adına rast gəldik. Həmin adlar bunlardan ibarətdir: 1. Çəng, 2. Rübab, 3. Bərbət, 4. Ud, 5. Çəğanə, 6. Tar, 7. Rud, 8. Nay, 9. Kus, 10. Zir, 11. Ərgən, 12. ərgün, 13. Ərgənün, 14. Tənbur, 15. Çələb, 16. Saz, 17. Musiqar, 18. Pərdə, 19. Zəxmə, 20. Mizrab.

Giriş

Yaradıcılığının böyük hissəsini qəsidələrin təşkil etdiyi Qətran Təbrizinin şeirlərini araşdırdıqdan sonra belə qənaətə gəlmək olar ki, dövrünün çox şairləri kimi o da musiqi sənətinin incəliklərini bilmiş və əsərlərində onlardan çox məharətlə istifadə etmişdir. Bu da qəsidə, təkibbənd, rübai, məsnəvi, müsəmmət, müqəttə kimi lirik şeir janrlarında yazıb-yaradan bir şair üçün qəribə hal sayılmamalıdır. Digər tərəfdən Qətran Təbrizinin qəsidələrinin demək olar ki, hamısında hansısa təbiət təsvirinə rast gəlmək mümkündür. Baharın gəlişi, qışın soyuğu, aşıq-məşuq münasibəti, quşların cəh-cəhi, çöl-çəməninin müxtəlif fəsillərdə təsvirinə həsr olunmuş şeirlərin musiqi ilə bağlılığı olmasaydı, bu oxucunu təəccübləndirərdi. Qətran Təbrizinin “Divan”ını araşdırarkən orada musiqi ilə bağlı işlənmiş sözlərin istifadəsi də diqqətimizi cəlb etmişdir.

هزار داستان چون بارید زند داستان

بسان مجلس پرویز گشت باغ و در او

Onun bağı-qapısı Pərvizin məclisi kimi oldu,
Bülbüllər Barbəd kimi nəğmə çalırlar. (3, s.305, q. 161, b. 4)

سار و قمری بارید کردار نالان بر چنار

بلبل و صلصل سرايان سرکش آئين در چمن

Oxuyan bülbül və quşlar çəməndə başını dik tutmuş
Sar və qumru Barbəd kimi çınarın üstündə nalə çəkir. (3, s.137, q. 71, b. 9)

* Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı
E-mail: aghayeva500@gmail.com

Barbəd VI əsrin sonları VII əsrin əvvəllərində Xosrov Pərvizin sarayında şair və musiqiçi kimi xidmət göstərmişdir. O öz dövrünün ən məşhur musiqiçi sayılırdı. Onun adına Firdovsinin “Şahnamə” və Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” əsərində rast gəlinmişdir. Gördüyümüz kimi Qətran Təbrizi də bu musiqiçinin adından istifadə etməklə yuxarıdakı beytlərdə çox maraqlı təşbihlər yaratmışdır. Birinci beytdə “Barbəd kimi bülbüllər” təşbehi tam, ikinci beytdəki təşbeh növündə isə təşbeh ədatı ixtisar olunaraq “Barbəd (xislətli) sarı və qumrusu” ifadələri yaradılmışdır. Məşhur musiqiçi Barbədin adının qəsidənin beytləri arasında yer alması şairin musiqi sənətinə verdiyi dəyərdən irəli gəlir. Digər tərəfdən Qətran Təbrizi muğamları da gözəl bilmişdir. Bu fikri sübut etmək üçün aşağıdakı beytlərə diqqət etmək kifayətdir.

بلطف از لطیفی تمام از حجازی

بطبع از ظریفی درست از عراقی

Zəriflikdə təbi eynən İraqidəndir

Lətiflikdə lütfü bütün Hicazidəndir. (3, s.403, q. 211, b. 23)

Şərq mədəniyyətinin ayrılmaz hissəsini təşkil edən muğamlar və onların arasındakı İraq və Hicazi muğamlarının adlarının işlədilməsini şairin incə zövqünün ifadəsi adlandırmaq olar. Şair digər tərəfdən İraqi muğamını zəriflik, Hicazi muğamını lətiflik xüsusiyyəti ilə işlətməmişdir ki, bu da oxucuda şeirin gözəlliyindən savayı, musiqinin ahəngdarlığını da duymağa kömək edir.

Bunları üç hissədə qruplaşdırmaq olar:

1. Musiqi alətlərinin adları işlənmiş beytlər.
2. Musiqi ilə bağlı olan sözlər.
3. Musiqi sözləri ilə bağlı işlənən bədii fiqurlar. Bədii fiqurların işlənmə yerləri beytlərin izahında qeyd olunmuşdur.

Musiqi alətlərinin adları işlənmiş beytlər

Ümumi araşdırmamızda təqribən 20 adda musiqi alətinin adına rast gəldik. Həmin adlar bunlardan ibarətdir: 1. Çəng - چنگ, 2. Rübab - رباب, 3. Bərbət - بربط, 4. Ud - عود, 5. Çəğanə - چغانه, 6. Tar - تار, 7. Rud - رود, 8. Ney - نی, 9. Kus - کوس, 10. Dəstan-دستان (sazın bir növü), 11. Ərgən - ارغن, 12. Ərgün - ارغون, 13. Ərgənün - ارغنون, 14. Tənbür - تنبور, 15. Çələb - چلب, 16. Saz - ساز, 17. Musiqar (fleyta) - موسیقار, 18. Pərdə - پرده, 19. Zəxmə (mizrab) - زخمه, 20. Mizrab - مضراب.

1. Çəng və rübab

همچو عاشق ز بانگ چنگ و رباب

تازه گردد ز بانگ سائل جانش

Dilənənin səsindən canı təzələnər

Çəng və rübabın səsindən (canı təzələnən) aşıq kimi. (3, s.42, q. 18, b. 25)

Şairin fikrincə çəng və rübab musiqi alətlərinin səsi aşıqlərin canını təzələmək xüsusiyyətinə malikdir.

2. Çəng, tar və rübab

نواى صلصل و بلبل چو چنگ و تار و رباب

ز ژاله لاله چو لؤلؤ شده رفیق عقیق

İri mirvari tək jalə lalə kimi əqiqin dostu olmuş

Qumru və bülbülün səsi çəng, tar və rübab kimidir. (3, s.34, q. 15, b. 10)

Beytin ikinci misrasında bülbül və qumrunun səsi simli alətlər olan çəng, tar və rübaba oxşadılmışdır. Burada da tam təşbih növü yaradılmaqla musiqi ilə quş səslərinin oxşarlığı diqqətə çatdırılmışdır.

3. *Bərbət və ney*

نیکمردانرا کنون با آتش و بادہ است شغل نیکمردانرا کنون با بریط و نایست کار

Xoşbəxtlələrin indi məşğuliyyəti atəş və badə ilədir
Yaxşı insanların indi işi bərbət və neylədir (3, s.160, q. 82, b. 6)

Şair bərbət və ney alətlərinin yaxşı insanlara məxsusluğunu yazmaqla bu alətlərə sanki yüksəklik bəxş etmişdir.

4. *Ud və rud*

مباد دست تو بی زلف یار و جام نیبید مباد گوش تو بی بانگ عود و رود و سرود

Sənin əlində yalnız yarın zülfü və mey camı olsun
Sənin qulağında yalnız ud, rud və surud səsi olsun. (3, s.75, q. 39, b.26)

Şairin hökmdar üçün etdiyi dua budur ki, qulağında həmişə musiqi səsləri, o cümlədən ud, rudun səsi gəlsin.

5. *Çəğanə*

میان هر زمینی هست گوئی صد نگارستان میان هر درختی هست گوئی صد چغانه زن

Hər yerin ortasında sanki yüz rəsm sərgisi var
Hər ağacın ortasında sanki yüz çəğanə çalan var (3, s.243, q. 130, b. 8)

Bu beytdə isə şair bahar fəslinin gəlişini vəsf edərəkən çəmənliyi rəsm sərgisinə, ağacların ortasında cəh-cəh vuran quşları çəğanə çalanlara bənzətmişdir.

6. *Rud*

رود و سرود ساخته بر سرو فاخته چون عاشقی که باشد معشوق او نوا

Qumru sərvini üstündə saz və nəğmə qurmuş
Məşuqu mahnı olan aşiq kimi (3, s.5, q. 3, b. 2)
Qumru mahnını dəlicəsinə sevən bir qumru kimi sərv ağacının üstündə saz və nəğmə būsətı qurmuşdur. Bir təbiət təsvirinin bu formada ifadəsi sözün həqiqi mənasında oxucunun rəğbətində səbəb olur.

7. *Ney və çəng*

بانگ بلبل هر شبان روزی بسان بانگ نای بانگ صلصل هر سحرگاهی بسان بانگ چنگ

Hər gecə-gündüz bülbülün səsi neyin səsi kimi
Qumrunun səsi hər səhər çağı çəng kimi (3, s.198, q. 106, b. 7)

Bu beytdə də quş səsi ilə musiqi səslərinin oxşarlığı gözəl təşbihlərlə verilmişdir. Bülbülün səsi ney, qumrunun səsi çəng kimidir.

8. *Kus, arqan, ərqənun*

ترا چه ناله کوس و چه ناله ارغن بروز جنگ تو باشی نشسته بر ارغون

Sənə nə fərqi var nağara ya arqan səsi
Döyüş günündə sən çapar atda oturacaqsan (3, s.281, q. 149, b. 31)

Bu beytdə də bəm səsi olan böyük təbil ilə zir (asta) səsi olan arqan yüksək və alçaq səslərin ifadəsi üçün işlədilmişdir. Ərqun sözü fars dilində həm çapar at, həm də arqanın başqa adıdır. Şair burada omonim olan sözü işlətməklə oxucunun zəhnini həm musiqi aləmində saxlayır, həm də döyüş meydanına çapar atla gələn hökmdar təsəvvürü yaradır.

9. *Ərqənun*

دوست یاد آرد ز بانگ فاخته آوای دوست یار یاد آرد ز بانگ ارغنون آواز یار

Dost qumrunun səsindən dostun səsini xatırlar
Yar ərqənunun səsindən yarı səsini xatırlar. (3, s.137, q. 71, b. 12)

10. *Tənbur, zir*

زان میان چون میان زنبورش زرد و زارم چو زیر بر طنبور

Arıların arasındakı kimi o arada
Sarı və zaram tənburun yanında zir kimi (3, s.147, q. 76, b. 4)

Dehxodanın “Lügətnamə” kitabında zir haqqında oxuyuruq:

[مقابل بم] (موسیقی) صدای پست و نازک؛ صدای باریک.

Zir bəmin müqabilində işlənən musiqi terminidir, alçaq və incə səs, nazik səs.

Bu beytdə şair zir sözünü tənbura zidd mənada işlətməmişdir. Şeiri oxuyanda incə səs mənasını verən zir sözündən məlum olur ki, tənburun səsi bəmdir. Səslərin belə ustalıqla oxucuya çatdırılması şairin nəinki öz sahəsində, həm də musiqidə də böyük ustalığından xəbər verir.

11. *Sinc*

ز مهر و کینش غمگین عدو و شاد ولی ز دست و تیغش بیدار جود و خفته چلب

Məhəbbət və kinindən düşmən qəmgin, dost şaddır
Əl və qılıncından səxavət oyaq, sinc yatmışdır. (3, s.31, q. 13, b. 13)

Sinc bir-birinə vurulan zaman çox yüksək səs çıxaran musiqi alətinin adıdır. Şair hökmdarın səxavətini göstərmək üçün əl və qılıncının daim oyaqlığına, sincin isə yatmasına işarə etmişdir. Başqa sözlə onun qılıncda olan əli səxavət məqamında oyanır, sinc kimi musiqi alətindən çıxan güclü səs isə sanki yatır. Fikrimizcə, bu beytdə də mübaliğəyə yer verilmişdir.

12. Rud və saz

مجلس خویشان تو فارغ مباد از رود و ساز

خانه خصمان تو خالی مباد از نوحه گر

Sənin düşmənlərinin evi mərsiyəxandan xali olmasın
Özünkülərin məclisi rud və sazsız qalmasın. (3, s.187, q. 97, b. 22)

Növə oxumaq da bir növ musiqidir, amma onun digər musiqilərdən fərqi ondadır ki, yas mərasimlərində oxunur. Şair hökmdarın düşmənlərinə yas, dostlarına isə rud və saz çalınan evlər diləyir. Bu beytdə də birinci misra ilə ikinci arasında təzad yaradılmışdır.

13. Musiqar

سئوال خوشتر نزدیک او ز موسیقار

ز زر و گوهر زی او ثناگری خوشتر

Qızıl və gövhərli yaşayışdan onun tərifi daha xoşdur
Onun yanında dilənmək musiqardan (fleytadan) daha xoşdur. (3, s.177, q. 91, b. 22)

Musiqar da tütək kimi çalınan nəfəsli musiqi alətlərindən biridir. Onun səsi həzin və sakit olur. Şair bu beytdə mübaliğədən istifadə etmişdir. Hökmdarın məqamının ucalığını göstərmək üçün deyir ki, onun yanında dilənmək səsi musiqarın səsindən daha xoşdur.

14. Pərdə

زمانی کوه را نثرگی زمانی چرخ را جوشن

الا ای پرده تازی به پیش چشمه روشن

Ey aydın çeşmənin qarşısında qaralığ pərdəsi
Bir zaman dağa yarıqsan, bir zaman fələyə zireh (3, s.243, q. 130, b.1)

Musiqi ilə bağlı işlənən ən maraqlı beytlərdən biri budur. Çünki burada çox incə bir poetik fiqur işlənmişdir. O da “Pərdə-ye tar” sözüdür. Bu birləşməni həm tar alətinin pərdəsi, həm də qara pərdə kimi tərcümə etmək olar ki, hər iki mənə ayrılıqda beytin tərcüməsinə uyğun gəir. Digər tərəfdən burada “çeşmə-ye rouşən” sözünü də həm “aydın bulaq”, həm də “aydın göz” kimi tərcümə etmək olar ki, bir misrada bu qədər poetik fiqurlardan istifadə olunması şairin çox böyük istedadının göstəricidir. Hər iki mənada misranın tərcüməsinə baxaq:

“Ey aydın göz önündə toranlıq pərdəsi” və ya “Ey saf bulağın yanında tarın pərdəsi”.

Belə poetik fiqurların işlədilməsi Azərbaycan üslubunun xüsusiyyətlərindəndir ki, Qətran Təbrizi də bu işi ustalıqda yerinə yetirmişdir.

15. Zəxmə

زخمه بر افکن بعود و عود بر آذر

شنبه شادی و اول مه آذر

Şadlıq şənbəsi, azər ayının biri
Uda mizrab sal və uda atəş (3, s.156, q. 80, b.1)

Bu beytdə də işlənmiş bədii fiqurlar çox maraqlıdır. Məlum olduğu kimi fars dilində ud həm musiqi aləti, həm xoş qoxusu olan bir çubuqdur. Azər həm od, həm də atəş mənasını verir. Zəxmə sözündən məlum olur ki, birinci ud musiqi aləti, azər sözündən məlum olur ki, ikinci ud yandırılarda xoş ətri yayılan çubuqdur. Omonim sözlərin eyni misrada müxtəlif mənalarda işlənməsi çox maraqlı görünür və bunlar şairin fars dilində göstərdiyi məharətin nümunələridir.

16. Dəstan (saz)

Aşağıdakı beytdə “dəstan” sözündən dörd dəfə istifadə olunmuş və hər biri ayrı-ayrı mənalara malikdir.

یار دستان باز با عاشق همی دستان کند

مرغ دستان ساز بر گلبن همی دستان زند

Nəğməkar quş gül kolunda hey saz çalır
Əlləri açıq yar aşıqlə dastan yaradır. (3, s.85, q. 45, b. 11)

Məlum olur ki, Qətran Təbrizi bir beytdə “dəstan” sözünün nəğmə, saz, əllər və dastan mənalarının dördündən də çox məharətlə istifadə etmişdir. Bu cür omonim sözlərin istifadəsi oxucunun şeirə olan diqqətini daha da artırır və dörd eyni cür yazılan və oxunan sözlərin hansının mənasının nə olduğunu tapmasına həvəsləndirir.

17. Mizrab

فکنده فاخته بر رود و ساخته مضراب؟

شده است بلبل داود و شاخ گل محراب

Bülbül Davud olmuş və gül budağı mehrab
Qumrunu ruda salmış, düzəltmiş mehrab. (3, s.34, q. 15, b. 1)

Bildiyimiz kimi Davud peyğəmbərin gözəl səsi olmuşdur. Ona görə də şair “Bülbül-e Davud” təşbihində bülbülün səsinin Davud səsi qədər gözəlliyinə işarə etmişdir. Rud musiqi alətinin o qədər gözəl səsi vardır ki, sanki onun içərisində qumru quşu oxuyur.

Musiqi ilə bağlı olan sözlər

Divanda xoş ahəng mənasını verən “ləhn, səma və nəva” sözləri, qalın səs mənasında olan “bang, fəğan, əfqan” sözləri, eyni zamanda “nəğmə, müğənni” sözlərindən də çox istifadə olunmuşdur.

بانگ کوس آید بگوش از بانگ تندر گاه شام

لحن رود آید بگوش از لحن بلبل گاه روز

Gündüz vaxtı bülbülün səmindən qulağa rud səsi gəlir
Axşam vaxtı ildırımın gurulsusundan qulağa təbil səsi gəlir (3, s.229, q. 123, b. 18)

Bu beytdə şair daha bir ustalıq nümayiş etdirərək, bülbülün səsinə ahəngdarlıqda rud səsinə, gurultunu isə təbil səsinə bənzətməmişdir. Bir beytdə həm təbiəti vəsf etmək, həm də təbiət səslərini

musiqi alətlərinin səsinə bənzətmək, bununla da oxucunu həm təbiət qoynuna, həm də musiqi məclisinə aparmaq çox gözəl təsir yaradır.

ساخته چون لحن مطرب فاخته دستان بسرو خاسته چون بانگ عاشق ناله کبک از قتل

Qumru musiqiçi kimi sərvin üstündə nəğmə qurmuş
Aşiqin səsi kimi qüllələrdən kəkliyin naləsi qalxmış (3, s.199, q. 107, b. 2)

گاهی از قمری نوا و گاهی از ساری سرود گاهی از بلبل فغان و گاهی از صلصل صفر

Bəzən qumrudan xoş səs, bəzən saridən nəğmə
Bəzən bülbüldən fəqan, bəzən ququdan avaz (3, s.144, q. 74, b. 16)

Bu beytdə eyni zamanda nəva, sorud, fəğan və səfir (avaz) sözlərinin işlənməsi çox maraqlı bir səhnə yaradır.

Qumru quşu bir musiqiçi kimi sərv ağacının üstündə nəğmələr oxuyur, kəkliyin naləsi isə aşiqin fəryadı kimi qüvvələrdən yüksəklərə ucalır.

یکی به خواستن جام بر سماع غزل یکی به تاختن یوز بر شکار غزال

Biri qəzəlin xoş ahəngində cam istəməkdə
Biri ceyran ovunda hepard çapmaqda. (3, s. 209, q. 113, b. 14)

Yuxarıdakı beytdə cam sözü şərab sözünün yerində işlənmişdir. Digər tərəfdən “qəzəl” lirik növü ilə ceyran mənasını verən “qəzal” sözü arasında çox maraqlı bir cinas yaradılmışdır.

Musiqi sözlərindən başqa şeirlərdə “rudzən, nayzən” və digər çalğı alətlərinin ifaçıları, eyni zamanda “müğənni və nəvaxan” sözləri də işlənmişdir.

رود زن را خیره کرد و نای زن را تیره کرد بانگ کبک از کوه و بانگ بلبل از شاخ چنار

Rud çalanı mat qoydu, ney çalanın halın pozdu
Dağdan kəkliyin, çinar budağından bülbülün səsi (3, s. 158, q. 81, b. 14)

بسان جام یاقوتین بر گلبن شکفته گل هزار آوای بر گل بر کشیده نغمه شیرین

Gül kolun dibində yaqut rəngli kol kimi açmış
Min səslə gülə şirin nəğmə oxuyur. (3, s. 355, q. 180, b. 14)

گلزار چو میخواره قدح دارد در دست بلبل چو مغنی ز برش ساخته دستان

Gülzar mey içənlər kimi əlində badə tutmuş
Bülbül müğənni kimi yanında çalğı qurmuş (3, s.287, q. 152, b. 8)

زان بصد خوشی نواخوان بلبل شیرین زبان زین بصد کشی گرازان آهوی مشکین سرین

Ondan yüz xoşluqla şirindilli nəğməkar bülbül
Bundan yüz xoşluqla qaçır başı qara ceyran (3, s.319, q. 168, b. 7)

Nəticə

Farsdilli ədəbiyyatda Azərbaycan üslubunun nümayəndəsi kimi tanınan Qətran Təbrizinin “Divan”ı böyük ustalıqla yazılmış şeirlər məcmuəsi olmaqdan savayı Azərbaycanın tarixi, mədəniyyəti və incəsənətinin özəlliklərinin tədqiqi baxımından da böyük bir əsərdir. “Divan”ı oxuyarkən XI əsr musiqi sənətinin bütün incəlikləri gözlərimiz önündə canlanır. Bundan əlavə şairin musiqi ilə ədəbiyyat arasında yaratdığı heyrətamiz bağlılıq da oxucunun nəzərindən kənar qala bilməzdi.

Cədvəl: Aşağıdakı cədvəldə musiqi ilə bağlı sözlərin işlənmə tezliyi göstərilmişdir.

(s. 197, q. 105, b. 7)	çəng 12 dəfə چنگ
(s.34, q. 15, b. 10)	8 dəfə rübab رباب
(s. 160, q. 82, b. 6)	bərbət 2 dəfə بربط
(s. 75, q. 39, b. 26)	ud 1 dəfə عود
(s. 243, q. 130, b. 8)	1 dəfə çəğanə چغانه
(s. 34, q. 15, b. 10)	tar 1 fədə تار
(s. 75, q. 39, b. 26)	saz 19 dəfə رود
(s. 160, q. 82, b. 6)	7 dəfə tütək نای
(s. 281, q. 149, b. 31)	8 dəfə nağara کوس
(s. 281, q. 149, b. 31)	1 dəfə arqan ارغن
(s. 281, q. 149, b. 31)	1 dəfə arqon ارغون
(s. 137, q. 71, b. 12)	1 dəfə ərqənun ارغنون
(s. 147, q. 76, b. 4)	2 dəfə tənbur طنبور
(s. 31, q. 13, b.13)	sinc 1 dəfə چلب
(s. 187, q. 97, b. 21)	4 dəfə saz ساز
(s. 177, q. 91, b. 22)	1 dəfə fleyta موسيقار
(s. 229, q. 123, b. 18)	5 dəfə xoş avaz لحن
(s. 209, q. 113, b. 14)	5 dəfə xoş avaz سماع
(s. 287, q. 152, b. 8)	2 dəfə müğənni مغنى
(s. 355, q. 180, b. 14)	1 dəfə nəğmə نغمه
(s. 137, q. 71, b. 12)	24 dəfə avaz آواز

(s. 75, q. 39, b.26)	13 dəfə nəğmə سرود
(s. 144, q. 74, b. 16)	18 dəfə avaz نوا
(s. 319, q. 168, b. 7)	1 dəfə نواخوان
(s. 319, q. 168, b. 7)	1 dəfə çalğıçı نوازن
(s. 243, q. 130, b.1)	1 dəfə pərdə پرده
(s. 156, q. 80, b.1)	1 dəfə mizrab زخمه
(s. 199, q. 107, b. 2)	16 dəfə musiqiçi مطرب
(s. 199, q. 107, b. 2)	38 dəfə nalə ناله
(s. 34, q. 15, b. 1)	4 dəfə مضراب
(s. 158, q. 81, b. 14)	4 dəfə rud çalan رود زن
(s. 158, q. 81, b. 14)	1 dəfə ney çalan نای زن

ƏDƏBİYYAT

1. Qətran Təbrizi. (1967) Divan, Bakı
2. Şəfəq Əlibəyli. (2008) Füzulinin farsca divanı: linqvo-poetik özəlliklər. Bakı: "Nafta-press" nəşriyyatı, 353 s.

3. قطران تبریزی، (1362) دیوان. از روی نسخه محمد نجوانی. انتشارات ققنوس

РЕЗЮМЕ

Говхарханим НАГИЕВА

Слова, связанные с музыкой, использованные в «Диване» Катрана Табризи

Ключевые слова: Катран Табризи, диван, музыка, инструменты, термин

Познакомившись с творчеством Катрана Табризи, можно сделать вывод о том, что, он также как и многие поэты его времени, был посвящен в тонкости музыкального искусства и с большим мастерством использовал в своих произведениях термины, связанные с музыкой. В большинстве касид Катрана Табризи присутствуют *бейты*, посвященные восхвалению времен года в природе. Эти описания невозможно представить без музыки. При рассмотрении «Дивана» Катрана Табризи наше внимание также привлекло использование в нем слов, связанных с музыкой. Их можно разделить на три группы:

1. Бейты, где употреблены названия музыкальных инструментов; 2. Слова, связанные с музыкой; 3. Художественные фигуры, связанные с музыкальными словами. В нашем общем

исследовании мы выявили до двадцати названий музыкальных инструментов. Эти названия следующие: 1. Чанг, 2. Рубаб, 3. Барбат, 4. Уд, 5. Чагана, 6. Тар, 7. Руд, 8. Най, 9. Кус, 10. Зир, 11. Эрган, 12. Аргун, 13. Арганун, 14. Танбур, 15. Чалаб, 16. Саз, 17. Мусигар, 18. Парда, 19. Захма, 20. Мизраб.

SUMMARY

Govharkhanim NAGHIYEVA

Terms of Music Found in Qatran Tabrizi's Diwan

Keywords: *Qatran Tabrizi, Diwan, Music, Instruments, Term*

After becoming acquainted with creativity of Qatran Tabrizi, a conclusion can be drawn that like many other poets of his period, Qatran also knew the niceties of the art of music and therefore could use numerous musical terms in his works. In majority of Qatran Tabrizi's eulogies, distiches devoted to description of nature are found. Such distiches cannot be imagined without music. Upon investigation of Qatran Tabrizi's Diwan, usage of terminology of music in his works drew our attention. Such words can be grouped as follows:

1. Distiches bearing names of musical instruments; 2. Words related to music; 3. Artistic figures used in relation with musical terminology.

Our research revealed 20 different names of musical instruments, namely: 1. Chang, 2. Rubab, 3. Barbat, 3. Oud, 5. Chaghana, 6. Tar, 7. Roud, 8. Nay, 9. Kous, 10. Zir, 11. Argan, 12. Arghun, 13. Arghanun, 14. Tanbur, 15. Chalab, 16. Saz, 17. Musigar, 18. Parda, 19. Zakhma, 20. Mizrab.